

LIBURUAK

ELKARRIZKETA

Pello Salaburu Etxeberria

Euskal hizkuntzalaria, pentsalaria eta idazlea

Elkarrizketa Zubixaren eskutik

PELLO SALABURU
PANFLETO BAT
ATZENDURAREN KONTRA

Pello Salaburu Etxeberria euskal hizkuntzalaritzaren eta pentsamendu kritikoaren erreferenteetako bat da. Euskara eta unibertsitatearen alde egindako ibilbide luze baten ondoren, *Panfleto bat atzenduraren kontra argitaratu* du orain, gizartearen oroimenaz, azken iraganaz eta aurrera egiteko beharraz hausnartzera gonbidatzen gaituen saiakera premiazko eta probokatzailea. Gaur haren lan berria hobeto ulertzeko hitz egingo dugu berarekin.

Zerk eraman zintuen “panfleto” bat idaztera eta ez liburu akademikoago bat?

Beste lan luze batean nago murgildua azkeneko urteetan, baina inguruan gertatzen dena ikusirik, eten bat egitea erabaki nuen eta hausnarketa honi bide ematea. Ez da, zentzu batean, lan akademikoa, baina munduko leku askotako erreferentziez betea dago. Jatorrizko lanen aipamenak guztiz murrizturik utzi ditut, irakurketa arinago egin ahal izateko eta "akademia" zama kentzeko: aipamenetan egilea eta lana ematen ditut, beste xehetasunik gabe. Horregatik, eta hautatu dudan estiloagatik, panfleto baten itxura hartzen du batzuetan. Baina berez lan sakona da, eta ongi funtsatua.

Azkeneko urteetan egin ditudan irakurketa askok eraman naute liburuaren idaztera. Gertatzen ari denak sorraz didan kezka, batetik. Holakoak mundu osoan, eta neurri batean berdintsu, gertatu izan dira eta gertatzen dira. Eta, hori da beste arrazoi bat, inguruan gertatzen dena gertatzen ari dela, nire lekukotza argi utzi nahi izan dut. Liburuan argudio garatuak erabiltzen ditut, horretan saiatu naiz bederen, erraz eztabaidatzen diren topiko edo baieztapen hutsetatik urrunduz.

Liburuan diozu ahazteak prezio handia duela biktimizat. Zer da zuretzat “bigarren biktimizazioa”?

Muturreraino eramaten diren gatazka abaguneetan, normalean, gehien sufritzen dutenak biktimak dira. Inpresioa dut askotan ez zaizkiola, funtsean, inori ere inporta. Haien aldeko oihua da liburua. Norbait hil ondoren, familiari telefonotik deitu eta irain egiten zaionean, barre eginez, berbiktimizazioa gertatzen da. Hildakoaren hilobian utzitako loreak xehatzen direnean, berdin. Biktimak interes politiko bihurturik erabiltzen direnean; Intxaurrendoko buru famatu hari domina bat ematen zaionean; presidente ohia delitugile batzuk agurtzera kartzelako atera joaten denean; Zabaltza bus gidaria biktimizat hartzen ez denean; Iparraldean desagertutako batzuen gorpuekin zer egin zuten esan nahi ez denean; torturatu baten hitzak apalesten direnean; gertatuko historia ahaztea hobe dela esaten denean; preso bati barkamena eskatzea debekatua dela esaten zaionean... Horiek guztiak dira berbiktimizazio egoerak. Horietan guztietan biktimak bigarren aldiz zigortuak gertatzen dira.

Baina ahazte hori oso selektiboa da: orain dela 25 urte gertatzen dena ahaztu behar omen da, baina ez orain dela 80 urte gertatu zena.

Uste duzu Euskal Herrian ondo kudeatzen ari dela iraganaren memoria? Zer falta da oraindik egiteko?

Ahal dugun bezala ari gara kudeatzen. Hori mundu osoan gertatzen da hola. Gauza askoren egia jakitea falta zaigu, hasteko: badira hemen hildakoen ehunka atentatu argitu gabe; badira eraildakoen gorpu desagertuak, oraindik ezkutatu nahi dituztenak (Irlandan baina gehiago, bide batez); ez dakigu nork eman zuen agindua talde ultraeskuindarrak sortzeko. Hori ezagutu gabe nekez egin daiteke justiziarik. Ez dira jarri oinarri sendoak gertatu dena berriz ere gertatuko ez dela segurtatzeko: gure kaleetan hiltzaileen pankartak eta pintaketak ikusten segitzen dugu. Eta ezin dugu esan gertatutakoaren memoria nahi dugula, aldi berean esaten badugu aurrera behatu behar dela, ez atzera. Atzera begiratzea bizikidetzaren kontrako zerbaite dela. Orain beste fase batean omen gaude. Baina ahazte hori oso selektiboa da: orain dela 25 urte gertatzen dena ahaztu behar omen da, baina ez orain dela 80 urte gertatu zena. Tranpa hutsa da hori. Hala ez goaz inora ere. Abiapuntu sendorik gabe nekez aurreratuko dugu. Zenbat denbora gainetik ezin kendu Francisco Franco Fundazioa? Normaltzat har daiteke hori?

Liburuan Irlandako edo Alemaniako kasuak aipatzen dituzu. Zer parekotasun eta alde ikusten dituzu gure errealitatearekin?

Bai, eta beste hainbeste tokitakoak ere. Egoera desberdinak dira. Baina Irlandan gertatuarekin antzekotasun handiagoa ikusten dut, nahiz hango eskalak eta hemengoak aski desberdinak diren. Ez dut azterketa akademikorik egin, hori historialarien kontua da. Nahiago izan dut historia pertsonaletan zentratu, gertatzen dena argitu ahal izateko: zer sentitzen zuten, zer ikusten, Auschwitzen edo beste kontzentrazio esparruetan preso izan zirenek? Zergatik egon dira urteetan isilik? Zer, bahitua izan den norbaiten familiak? Zer, hiltzaile batek? Zergatik ahaztu nahi du buruzagi demokrata batek inguruan gertatua? Zergatik babesten du tortura edo norbait hiltzea estatuaren indarra erabiliz? Zergatik gorai patzen dira, munduko hainbeste tokitan, hiltzaileak? Zergatik normalizat hartzen dugu ideologia baten izenean (kasurik hoberenean, askotan ez da hori ere) aldameneko auzokidea erailteaz? Zergatik ez ditugu biktimak behar adina kontuan hartzen? Zergatik horrenbeste miseria moral eta etika falta handinahia duten ideia batzuen azpian? Gatazka guztietan, mundu osoan, sistematikoki errepikatzen dira holako jarrerak. Nekez ulertzen ahal ditugu. Nahiago baitugu pentsatu holakoak munstro batzuek bakarrik egiten dituztela, horrekin lasaia gozatzeko gara. Baina ez dira munstroak: Drakulić-ek dioen gisan, zu eta ni bezalakoak dira. Eta Primo Levik esan zuen juduen jazarpena gizakiaren lana zela, eta "gu" (juduek ari zen, bera judua baitzen) gizakiak garela. Orain ikusten dugu Palestinakoa. Horrek guztiak, izugarrikeriak jende arruntak sortzea, ezinezona sortu behar liguke.

Alde horretatik begiraturik parekotasun amaigabeak aurki daitezke. Baina gertatuaren eskalak, egoerak, berriz ere diot, oso desberdinak dira leku batean eta bestean. Konparazioa beste arlo batzuetan egin behar da.

“Aurrera begiratzera” gonbidatzen gaituzu. Zein oztopo daude gizarte gisa aurrera egiteko?

Lehen aipatu dut: hasteko, borondatea behar da. Aurrera behatzeko borondatea atzera behatuz eta onartuz erakusten da: txarto egin diren gauzak txarto egin direla, berdina da nork, onartzeko borondatea. Hori da abiapuntua. Ezin da aurrera begiratu atzekoa ahaztuz, atzekoa kontuan hartu gabe. Bizikidetzat indartu nahi badugu, hori da bidea. Gertatua argitzeko Egiaren Batzorde bat sortzea aski egokia litzateke, nire ustez.

Zein izan beharko litzateke gazteen eginkizuna memoria eta aldaketa prozesu honetan?

Munduan gauza asko, eta aski modu arinean, aldatzen ari dira. Eskuineko taldeak indar handia hartzen ari dira eta egungo sistema desegin nahi dute. Beldurrik gabe diktaduren aldeko iritzia ematen dituzte, zuzenean edo zeharka. Ezkerreko indar batzuek ere berdintsu ikusten dituzte gauzak, aski antidemokratikoak diren erregimenak eredu gisa onartzen baitituzte. Batzuek eta besteek marra gorriak gurutzatu dituzte, eta ez dakit noraino joan daitezkeen. Zweig datorkit gogora.

Historiak erakutsi diguna kendu dute haien gogotik. Historia ez da existitzen, ez da haren beharrik. Bestelako eredu bat dut nik buruan: demokrazia liberala, zuzenbide estatua eta gizartearen ongizatea. Hirukote horrek eman ditu, gizakiaren historian, emaitza hoberenak. Zuloekin, ez dut ukatuko. Zulo handiekin. Baina ezagutu ditugun gainerako guztiak askoz ere txarragoak dira. Historiari behatzea baizik ez da. Hori apurtzen bada, eta bidean gaudeke, hurrengo belaunaldiak sufrituko dute. Gazteek sufrituko dute, haiena baita etorkizuna. Hori ikusi behar lukete, eta ondorioak atera.

“Baina arrisku handiena hiper-ideologizazioan dago, nik uste. Eta horrek indar handia du gure artean. Oso kaltegarria da, ez baitu uzten errealitatea ezinbestekoa den gutxieneko malgutasun batekin ikusten.”

Leninek bortizkeria justifikatu zuen iraultza garaile atera zedin ordaindu beharreko odol-prezioan. "Nire borroka" liburuan Hitlerrek juduen bortizkeria eta ondorengo sarraskia justifikatzen ditu. Eta horrela, zerrenda luzea egin genezake. Oroimenaz eta ahanzturaz ari garenean, ez al genituzke gogoratu eta ez ahaztu behar indarkeria eragin eta justifikatu zuten ideologiak ere, benetan historian gertatu denaren neurri berean?

Lenin aspaldi irakurri nuen, orain dela 50 urte. Arrunta zen gure garaian haren lanak besapean eramatea. Liburu hau idazteko Hitlerrena irakurri dut orain, lehenbiziko aldiz, haren buruan zer ote zegoen jakin nahian. Ideologia guztiek egin dituzte sekulako sarraskiak munduko toki guztietan. Ez dakit baden salbuespenik. Budismoa aipatu izan da, baina Myanmarrekoa gertaturik, hori ere ez dut hain argi. Bestetik ideologiak ezinbestekoak dira bizikidetzatza proiektuak aurrera ateratzeko. Baina arrisku handiena hiper-ideologizazioan dago, nik uste. Eta horrek indar handia du gure artean. Oso kaltegarria da, ez baitu uzten errealtatea ezinbestekoa den gutxieneko malgutasun batekin ikusten. Anitz adibide ditugu. Azkeneraino eramanez, topiko arriskugarrietan erortzen gara: kontserbadorea, edo nik bezala pentsatzen ez badu, faxista da, bistan da; dena ETA da; segurtasun indar guztiak gaiztoak dira; hori nire taldekoa da, beraz ona da. Ideologiak akritiko bihurtzen gaitu, eta errealtatea tolestean du modu bakar batean ikus dezagun. Malgutasuna beharrezkoa da, gizakiak gara.

Liburuaren mezu nagusia esaldi bakarrean laburtu beharko bazenu, zein izango litzateke?

Bizikidetzak aurrera begiratzea eskatzen du, baina ezin dugu aurrera egin biktimak kontuan izan gabe: gertatua ezin da ahaztu eta argitu behar da.

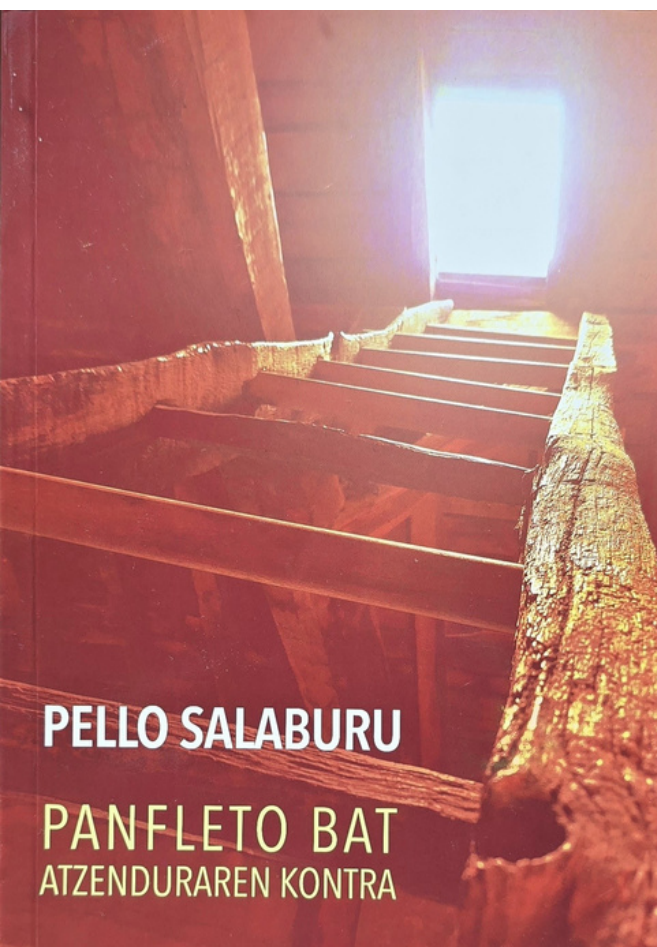
Pello, zu euskal hizkuntzalaria zara. Euskal Herriko hiri batzuetan badirudi euskara eta gaztelania bi gizarte-eredu eta bi bizimodu bereizten dituen muga direla, batez ere gazteen artean. Nola ikusten duzu zuk arazo hau?

Esango nuke hori beti hola izan dela, oro har eta salbuespenak kendurik. Hola segitzea gaur egun ez da ona. Euskararen egoera inoiz baino hobea da, baina ez da ona, eta arrisku handiak ditu gainean. Hori konpontzeko ikusmolde desberdinak daude, eta hemen ere hiper-ideologizazioak badu zerikusia. Ditugun erronkek hausnarketa berezia eskatzen dute, patxadazkoa, topikoetatik urruna. Gainera, gizartearen ezaugarriak egun batetik bestera aldatzen ari dira. Baina horrek hemen garatu ezin duen beste hausnarketa sakonago batera eramango ninduke.

Liburuaz zerbait gehiago gaineratu nahi zenuke?

Pare bat gauza. Liburuaren prosa arina da, ez da lan akademiko batena. Barneko egitura ere ez da ohikoa. Batuan dago, jakina, baina estiloari dagokionez badira hitzak, esamoldeak, sintaxi ereduak... arruntak ez direnak. Liburuei kolore pixka bat ematea gustatzen zait, eta honen kolorea Baztan-Iparraldekoa da. Hala ere, saiatu naiz hitz guztiak testuinguruan ulertzeko moduan paratzen. Irakurleak ez du zailtasun berezirik izango, pentsatzen dut.

“Bizikidetzak aurrera begiratzea eskatzen du, baina ezin dugu aurrera egin biktimak kontuan izan gabe: gertatua ezin da ahaztu eta argitu behar da.”

HAIZEAREN AHOTSETAN

ETORKIZUNAK EKARRIKO DIGUNA

Iñaki Madison

Bizitzan ezer ezin da gertatu gizakiaren esku-hartzerik gabe; izan ere, gure ekintzek, talde gisa zein banaka, beti utzi izan dute beren arrastoa gizartean, eta arrasto horiek eraman gaituzte gaur garen izatera: gero eta bakartiagoak, gero eta gehiago errealitatetik gero eta aldenduagoak bizi diren izakiak, mundu gero eta korapilatsuago batek inguratuta. Hala ere, gure egitekoa da, eta gure ardura ere bai, gerta dakigun oro aukera bihurtzea: hazteko, hobetzeko eta eboluzionatzeko aukera.

Gure sena zaharrenak batzuetan modu ulertezinean erreakzionatzera bultzatzen gaituen arren (immigrazioaren erronkaren aurrean, lanaren etorkizun aldakorren aurrean, edo gure inguruan IAre beti deserosoa den presentziaren aurrean), gizadi gisa kontakizun partekatu eta zabal bat ehuntzeko gai izan beharko dugu. Kontakizun horrek erakutsi behar digu aurkako ditugun erronkak unibertsalak direla, eta gu geu garela soluzioaren parte eta ez arazoaren itzalak, azken batean, ezinbestean elkar behar dugula.

Horrenbestez, eginkizun handienetakoa izango da etengabeko ikaskuntzaren premiaz jabetzea: bizitza osoan zehar geure burua berrasmatzen jakitea, eta aldaketa jarraitua bideratuko duten malgutasun mentala eta adimen emozionala lantzea. Garbi dago lan-mundua gero eta aldakorragoa dela, eta bizitza osoan lan bakar bat eta ibilbide profesional zuzen bat izatearen ideia iraganeko kontzeptu bihurtu dela. Horregatik, geure bertsiorik onena aurkitu beharko dugu behin eta berriz, gizartearen barnean lekua eta zentzua izaten jarraitu nahi badugu. Horretarako, ezinbestekoak izango dira adimen emozional sendoa eta malgutasun mentala, eguneroko barreneko erabakietan gure lagun izango direnak.

Badakit, hezitzaile gisa, askoz ere zailagoa dela emozioak kudeatzen irakastea matematiketako formula bat edo fisikako lege bat azaltzea baino. Baina, aldi berean, ezin da ukatu pertsona askok atzean geldituko direla emozioen ulermen eta kudeaketa horretan; eta soilik gizaki emozionalki osasuntsuak hezteko gaitasuna —eta borondatea— duten gizarteek egingo dutela aurrera.

Nahi nuke orain arte lortu dugun guztia, ez dena gutxi, behar bezala baloratzea, eta lorpen horrek gure baitan piztea gure aurrekoek, gurasoek eta aitona-amonek, erakutsi ziguten kemena: egindakoa zaindu, eta bide berriak urratzeko indarra bildu, hobekuntza posible dela sinesten jarraitzeko.

Prest gaitezen, hortaz, geure onena emateko. Alde batera utz dezagun beti kexu, baina inoiz ezer eraikitzen ez duen zarata gogaikarria. Soilik horrela izango gara geure etorkizun pertsonalaz eta kolektiboaz kontziente. Azken batean, jokoan duguna izaten jarraitzea da: denboraren hari fin baina iraunkorrean gure aztarna utz diezaiogun.

“Prest gaitezen, hortaz, geure onena emateko”